

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น วิถีชนคนเหนือเขื่อน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา

Development of Living with the Dam: Local Curriculum for Primary School Students

Received : 2024-10-20

Revised : 2024-12-27

Accepted : 2025-02-28

ผู้วิจัย นิดา เปี้ยวงศ์¹

พิสิษฐ์ นาสี²

อมสิน จตุพร³

Nida Pieaywong
nida_p@cmu.ac.th

Pisith Nasee

Omsin Jatuporn

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สร้างหลักสูตรท้องถิ่นวิถีชนคนเหนือเขื่อนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน และ 2) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นวิถีชนคนเหนือเขื่อนผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการลงพื้นที่ศึกษาบริบทชุมชน ใช้แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม แบบบันทึกการสำรวจชุมชน แบบสำรวจศักยภาพและทุนทางสังคมในพื้นที่เทศบาลตำบลก้อ สถานที่ที่ใช้ศึกษา ได้แก่ ชุมชนตำบลก้อและโรงเรียนบ้านก้อจัดสรร จากนั้นทำการสนทนากลุ่มร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะครูระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 และผู้ที่มีประสบการณ์ มีความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนตำบลก้อ โดยใช้แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม แบบบันทึกการประชุม ข้อค้นพบหลัก คือ ได้หลักสูตรท้องถิ่นวิถีชนคนเหนือเขื่อนที่ชาวบ้านในชุมชนตำบลก้อร่วมกันสร้างเพื่อให้เป็นไปตามแนวคิดที่ชาวบ้านให้ความสำคัญเห็นว่าเป็นความจำเป็นที่สมาชิกของท้องถิ่นต้องเรียนรู้เพื่อความอยู่รอด ประกอบด้วย หลักสูตรท้องถิ่นชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 3 หน่วยการเรียนรู้ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 2 หน่วยการเรียนรู้ และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 2 หน่วยการเรียนรู้ กระบวนการวิจัยนี้เน้นส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นโดยโรงเรียนเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นนี้ขึ้นมาได้จนสำเร็จ

คำสำคัญ หลักสูตรท้องถิ่น วิถีชนคนเหนือเขื่อน การมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนกับโรงเรียน

¹นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Student in the Master's Degree, Major Education Faculty of Education Chiang Mai University

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Assistant Professor Dr., Major Education Faculty of Education Chiang Mai University

³ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Assistant Professor Dr., Major Education Faculty of Education Chiang Mai University

Abstract

This research aimed to 1) create the *Living with the Dam*: Local Curriculum using a community-Based approach and 2) promote community participation in the development of the *Living with the Dam*: Local Curriculum, through Participatory Action Research (PAR) and conducted fieldwork to understand the context of the community in Kor Subdistrict. Data collection tools included field notes, community survey records in Kor Subdistrict. The study area comprised Kor Subdistrict and BanKorjudsan School. Focus group discussions were held with members of the primary school committee, teachers of grades 4-6, and individuals with experience and knowledge about the Kor Subdistrict community. Using focus group records and meeting notes. It was found that the curriculum was developed collaboratively by the villagers of Kor Subdistrict to align with the concepts and principles they deemed essential for the survival of their local members. Consisting of Local Curriculum, Grade 4, 3 learning units. Grade 5, 2 learning units and Grade 6, 2 learning units. This research promoting community participation in the development of Local Curriculum, contributed their ideas to the design of the learning process, culminating in the successful creation of this local curriculum.

Keywords: Local curriculum, Living with the Dam, The participation of the community with School

บทนำ

ปัจจุบันเป็นยุคที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สืบเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารแบบก้าวกระโดดที่ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของพลเมืองโลกในสังคม การเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นยุคแข่งขัน ประกอบด้วยพันธสัญญาที่จะต้องปฏิบัติตาม SDGs ประเทศไทยมีการรับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนมาปรับใช้ในการวางแผนพัฒนาประเทศโดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ปรับเปลี่ยนทิศทางไปสู่ความยั่งยืนมากขึ้น การศึกษาจึงเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ทักษะของคนในศตวรรษที่ 21 ที่ทุกคนจะต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต เน้นที่องค์ความรู้ ทักษะ ความเชี่ยวชาญและสมรรถนะที่เกิดกับตัวผู้เรียน เพื่อใช้ในการดำรงชีวิตในสังคมแห่งความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน โดยผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะเฉพาะด้าน ความชำนาญการและความรู้เท่าทันด้านต่างๆ เข้าด้วยกัน เพื่อความสำเร็จของผู้เรียนทั้งด้านการทำงานและการดำเนินชีวิต พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยยึดหลักผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ การศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาศักยภาพของบุคคลที่มีอยู่ในตนเองให้เจริญงอกงาม ดังนั้นการจัดการเรียนรู้จึงควรใช้รูปแบบหรือวิธีการที่หลากหลาย เน้นการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จากธรรมชาติ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และการเรียนรู้แบบบูรณาการ ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของสถานศึกษาโดยตรงที่จะต้องจัดทำหลักสูตรที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาชุมชนและสังคมภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรท้องถิ่นโดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านในชนบทของไทยมีอยู่มากมายและมีค่าบ่งบอกถึงความเจริญมาเป็นเวลานาน

จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาดังกล่าวทำให้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระและกิจกรรมอย่างกว้างขวาง เพื่อให้ทุกคนได้เรียนรู้คล้ายคลึงกันทำให้กระบวนการเรียนการสอนมุ่งเนื้อหาสาระและประสบการณ์ที่เป็นหลักทั่วไป ไม่สามารถนำเอา

ทรัพยากรท้องถิ่นดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ได้ ไม่สามารถประมวลรายละเอียดเกี่ยวกับสาระความรู้ตามสภาพแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นได้ทั้งหมด (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539) หลักสูตรท้องถิ่นจึงมีความสำคัญและมีความจำเป็นในการจัดการศึกษาโดยสามารถบูรณาการเอาทรัพยากรท้องถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้านทั้งหลายมาใช้ในการเรียนการสอนได้ ซึ่งบริบทแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกัน แต่ละท้องถิ่นมีความรู้บางอย่างที่อยู่ใกล้ตัวสอดคล้องกับวิถีชีวิต สภาพปัญหาและความต้องการของแต่ละชุมชน โดยความรู้นั้นสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมได้ ซึ่งมีผลทำให้ผู้เรียนได้รู้จักท้องถิ่นของตน เกิดความรักความผูกพันกับท้องถิ่นของตน และสามารถใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการประกอบอาชีพได้ การเรียนรู้ที่ดีควรจะเรียนรู้จากสิ่งที่ใกล้ตัวไปยังสิ่งที่ไกลตัวเพราะเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถดูดซับได้รวดเร็วกว่า ดังนั้นจึงควรมีหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงตามสภาพเศรษฐกิจสังคมของท้องถิ่นตน และเพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นให้มากที่สุด สอดคล้องกับ (อุดม เขยทิวส์, 2545) กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรท้องถิ่นไว้ว่า ตอบสนองการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนตามสภาพปัญหาที่แท้จริง ตอบสนองความหลากหลายของปัญหา มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เหมาะสมกับเพศ วัย มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด และทักษะเน้นกระบวนการสอนให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติจริง จนเกิดทักษะและสามารถนำไปใช้กับสถานการณ์อื่นได้อย่างเหมาะสม ทำให้การเรียนรู้มีความหมายต่อชีวิต และผู้เรียนสามารถประยุกต์ไปใช้ได้ในชีวิตจริงสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตจริงและมุ่งการเรียนรู้อย่างบูรณาการ ไม่แยกส่วนหรือตัดตอนเป็นท่อนๆ ของกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมทางวิชาการ โดยผู้เรียนเป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ด้วยการชี้แนะของครูผู้สอนอันจะนำไปสู่การคิดเป็น โดยใช้ข้อมูลที่มีอยู่ในสังคม ตนเอง และวิชาการอย่างเหมาะสม ส่งเสริมให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรของตนเอง เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเรียนรู้จากท้องถิ่นของตน เป็นการเชื่อมโยงระหว่างการเรียนรู้กับชีวิตจริงและการทำงาน รวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรักและความผูกพันกับท้องถิ่นของตน มีการส่งเสริมให้ใช้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมในท้องถิ่นในการจัดการศึกษา การสร้างหลักสูตรท้องถิ่นเป็นการดำเนินการจัดการเรียนรู้โดยอาศัยการมีส่วนร่วมกับชุมชนเพื่อให้ได้มาซึ่งหลักสูตรที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและชุมชน เพื่อก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ในเนื้อหาที่ชุมชนเห็นคุณค่า และให้ความสำคัญและเป็นประโยชน์กับคนในชุมชน จากการติดตามผลการใช้หลักสูตรท้องถิ่นจากโรงเรียนทั่วประเทศ ในปี 2550 พบว่าการจัดการเรียนการสอนเนื้อหาเกี่ยวกับท้องถิ่นยังคงเป็นการจัดในลักษณะกิจกรรมเสริม ครูเป็นผู้ดำเนินการสอนให้แก่ักเรียนโดยชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมที่ครูจัดไว้แล้วเท่านั้น ไม่พบว่าครูและชาวบ้านร่วมมือกันพัฒนาหลักสูตร (อมรรัตน์ วัฒนาร, 2552; ออมสิน จตุพร, 2557)

ดังนั้นการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นให้สำเร็จได้นั้น ต้องคำนึงการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งผู้บริหารสถานศึกษา คณะครูบุคลากรภายในโรงเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาและชุมชนมีส่วนร่วมในระดับเต็มที่และเหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นอย่างแท้จริงของโรงเรียนโดยมีเป้าหมายเดียวกันเพื่อจะนำหลักสูตรท้องถิ่นที่จัดทำขึ้นไปใช้ การจัดการศึกษาให้เกิดผลดี มีประสิทธิภาพ ตรงตามความต้องการของประชาชน โดยเฉพาะผู้ปกครอง ต้องอาศัยกระบวนการนำกระบวนการมีส่วนร่วมมาใช้ ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 กล่าวถึงการมีส่วนร่วมไว้ในมาตรา 8 (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จึงต้องปฏิบัติตามโดยการเปิดโอกาสให้ประชาชน ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ทั้งนี้เพราะเมื่อชุมชนผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาย่อมจะช่วยขับเคลื่อนให้การบริหารจัดการศึกษาดำเนินไปตามความต้องการของผู้ปกครองและชุมชน ช่วยให้สถานศึกษาได้รับการยอมรับจากชุมชน ชุมชนรักและหวงแหนสถานศึกษาซึ่งส่งผลให้ผู้ปกครองและชุมชนสนับสนุนทรัพยากรการศึกษา และให้ความร่วมมือกับสถานศึกษาในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ โดยมีหลักการกระจายอำนาจไปยังประชาชนและชุมชน ให้ประชาชนและชุมชนมีสิทธิ มีอิสระในการคิด และปฏิบัติในการแก้ไขปัญหา กำหนดเป้าหมายและแนวทาง หรือประเด็นที่ต้องการเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่ชุมชนหรือผู้นำ หรือผู้แทนองค์กรในชุมชน มีบทบาทในการร่วมคิดร่วมค้นหาคำตอบ ร่วมกำหนดเป้าหมายและทิศทางในการแก้ไขปัญหา ที่เรียกว่า ร่วมวางแผน ร่วมคิด ตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมแก้ปัญหาในชั้นปฏิบัติ

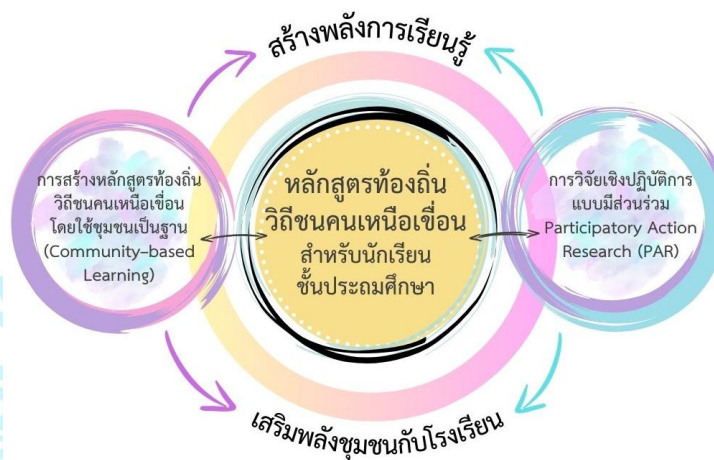
ร่วมติดตามผล ประเมินผล ร่วมชื่นชม และร่วมเรียนรู้ประสบการณ์ของกันและกันในกระบวนการจัดการเรียนรู้ สอดคล้องกับ (Peter Taylor, 2003) และ (ฟิลิชญ์ นาอี, 2564) การพัฒนาหลักสูตรแบบมีส่วนร่วมซึ่งสนับสนุนให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในทุกขั้นตอน เป็นการพัฒนาหลักสูตรจากระดับล่างโดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มักประกอบด้วย นักการศึกษา ครู ผู้มีส่วนกำหนดนโยบาย ผู้เรียนตลอดจนภาคประชาคม สอดคล้องกับงานของ (Peter Taylor, 2003) และ (Robert Elsa Auerbach, 1992; นงเยาว์ เนาวรัตน์ และ คณะ, 2562) ซึ่งได้นำแนวคิด การพัฒนาหลักสูตรและแนวทางการวิจัยแบบ Participatory Action Research (PAR) โดยสามารถดำเนินการผ่านการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นวิธีการเรียนรู้จากปรากฏการณ์ด้วยประสบการณ์ของชาวบ้าน ทั้งการให้ข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ตามสภาพความเป็นจริงของชุมชนในปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาด้วยชาวบ้านเป็นทั้งผู้วิจัยและผู้ถูกวิจัยเป้าหมายอยู่ที่การทำให้เกิดขึ้นให้เกิดปฏิบัติการภายในชุมชน ชาวบ้านต้องมีส่วนสำคัญในการกำหนดปัญหาด้วยตัวเอง กระบวนการวิจัย จะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความเห็นระหว่างชาวบ้าน นักพัฒนาและผู้วิจัย (สุภางค์ จันทวานิช, 2540)

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่ดีจึงควรมาจากการมีส่วนร่วมของชุมชน อีกทั้งเนื้อหากรอบของหลักสูตร โครงสร้างของหลักสูตร เนื้อหาสาระการเรียนรู้ควรเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชุมชนในท้องถิ่นด้วย การจัดการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐานจึงเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มีผลต่อการสร้างความรู้ให้แก่เด็กเรียน เป็นกลยุทธ์หรือรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการเนื้อหาตามหลักสูตรให้เชื่อมโยงกับชุมชนโดยใช้การปฏิบัติงานเป็นฐาน ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติงานจากสถานการณ์จริงในชุมชนภายใต้การมีส่วนร่วมระหว่างครู ผู้เรียน และกลุ่มคนในชุมชน นอกเหนือไปจากการเรียนรู้ในห้องเรียน รูปแบบการใช้ชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้นั้นได้กระตุ้นให้ผู้เรียนได้ค้นพบ คือการเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนได้รับประสบการณ์จากการหาความรู้และความหมายด้วยตนเอง มีการวิเคราะห์การประเมินและการแก้ปัญหา ครูจะเป็นผู้กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้อยากเห็นในเรื่องที่จะเรียน ผู้เรียนจะค้นพบความรู้ด้วยตนเอง จะมีความเข้าใจ ซึ่งผู้เรียนจะเรียนรู้วิธีเรียน ทำให้มีโอกาสแลกเปลี่ยนวิธีคิด และแก้ปัญหา ทำให้มีการพัฒนาทางปัญญาได้มากขึ้น การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ เป็นการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการศึกษาจากสภาพชุมชน ผู้เรียนได้รับประสบการณ์จากการหาความรู้และความหมายด้วยตนเองมีการวิเคราะห์การประเมิน และการแก้ปัญหา โดยครูเป็นผู้กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้อยากเห็นเป็นผู้ชี้แนะในระหว่างเรียน นักเรียนจะได้ลงมือปฏิบัติ และมีส่วนร่วมในการทำงานกับหลายภาคส่วน เป็นการเรียนรู้สำคัญที่ส่งเสริมพลังชุมชนการเรียนรู้ ชุมชนมีความรู้สึกผูกพันเห็นคุณค่าในการทำงานและการเรียนรู้ร่วมกัน สอดคล้องกับ (วรการณ สามโกเศศ, 2553) และ (ประเวศ วะสี, 2555) ที่กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐานให้ความสำคัญกับการสร้างความเข้มแข็งที่ฐานราก ที่จำเป็นต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทั้งระบบ โดยให้ความสำคัญกับครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น สถาบันศาสนา เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรอื่นของประชาชน เติบโตการจัดการศึกษาที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบัน เพื่อนำไปสู่สุขภาวะของคนไทย ทั้งทางด้านสติปัญญา จิตใจ ร่างกาย และสังคม ทำให้การศึกษาเป็นกลไกปลูกฝังและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ที่บูรณาการเข้ากับวิถีชีวิต วัฒนธรรม รากเหง้า ประวัติศาสตร์ ชุมชน ท้องถิ่นและประเทศชาติ

จากการลงพื้นที่ภาคสนามเบื้องต้นพบว่า โรงเรียนบ้านก้อจัดสรรตั้งอยู่ในหมู่บ้านก้อ อำเภอสี จังหวัดลำพูน มีพื้นที่คล้ายแอ่งกระทะตั้งอยู่ในอุทยานแห่งชาติแม่งาม วิถีชีวิตของชาวบ้านก้อทำเกษตรกรรม ปลูกข้าวโพด ลำไย ปลูกฝ้าย อาชีพประมง เก็บหาของป่า ภายในชุมชนตำบลก้อมีปัญหาสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้น ได้แก่ ปัญหาภัยแล้งซึ่งเกิดจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติและเกิดจากการกระทำของมนุษย์ในการบุกรุกพื้นที่ป่าถือครองกรรมสิทธิ์ปลูกพืชไร่ ปัญหาไฟป่าเกิดจากธรรมชาติและเกิดจากการกระทำของมนุษย์ ในการเผาป่าเพื่อเก็บของป่า ส่งผลให้เกิดปัญหาหมอกควัน PM 2.5 ตามมา ปัญหาเหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่ผู้เรียนและคนในชุมชนตำบลก้อ ทำให้ปัญหาเหล่านี้จึงเข้ามาสู่พื้นที่การศึกษา อีกทั้งสภาพและปัญหาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนบ้านก้อจัดสรร เดิมไม่มีหลักสูตรท้องถิ่นขาดการบูรณาการเอาวิถีชีวิต สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน ทรัพยากรท้องถิ่นและภูมิปัญญา

ชาวบ้านทั้งหลายมาใช้ในการเรียนการสอน ส่งผลให้ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ในการออกแบบ การจัดการเรียนการสอน ขาดการจัดการและการบริหารหลักสูตรที่เป็นไปตามแนวคิดและหลักการที่ชาวบ้านในท้องถิ่น ให้ความสำคัญ และเห็นว่าเป็นความจำเป็นที่สมาชิกของท้องถิ่นนั้นจะต้องเรียนรู้ ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงมีความ สนใจที่จะสร้างหลักสูตรท้องถิ่นวิถีชนคนเหนือเขื่อนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยใช้กิจกรรมที่เกิดจากการนำเรื่องราวที่ เกิดขึ้นจริงภายในชุมชนเกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วิถีชีวิตของชาวบ้าน รวมถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในชุมชน มาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน บูรณาการเอาทรัพยากรท้องถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเรียน การสอน เพื่อสอดคล้องกับวิถีชีวิต สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน โดยความรู้ที่นำมาใช้ให้เกิด ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมได้ ซึ่งมีผลทำให้ผู้เรียนได้รู้จักท้องถิ่นของตน เกิดความรักความผูกพันกับท้องถิ่นของตน และสามารถใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการประกอบอาชีพได้ เพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นให้มากที่สุด โดยหลักสูตรท้องถิ่นวิถีชนคนเหนือเขื่อนเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา เป็นหลักสูตรที่ชาวบ้านใน ชุมชนตำบลก้อ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้อำนวยการโรงเรียน ครู และนักเรียนร่วมกันสร้างหลักสูตรท้องถิ่นวิถีชน คนเหนือเขื่อน เพื่อให้เป็นหลักสูตรที่เป็นไปตามแนวคิดและหลักการที่ชาวบ้านในท้องถิ่นให้ความสำคัญและเห็นว่าเป็น ความจำเป็นที่สมาชิกของท้องถิ่นจะต้องเรียนรู้ นักเรียนควรที่จะเรียนรู้และเข้าใจถึงศักยภาพของทรัพยากรและมองวิธี ที่จะทำให้ทรัพยากรคงอยู่ในชุมชนต่อไป นอกจากนี้นักเรียนต้องเรียนรู้ถึงโลกที่กว้างออกไปจากชุมชนของตนและ สามารถนำความรู้ที่ได้จากโลกภายนอกมาช่วยสนับสนุน แก้ปัญหาภายในชุมชนได้

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อสร้างหลักสูตรท้องถิ่นวิถีชนคนเหนือเขื่อนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน
- 2) เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นวิถีชนคนเหนือเขื่อน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) หรือ PAR

แหล่งข้อมูลและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1. การสร้างหลักสูตรท้องถิ่นวิชิชนคนเหนือเขื่อน โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนผ่านกระบวนการ PAR ให้ชุมชนตำบลก้อมีบทบาทต่อการจัดการศึกษาในโรงเรียนบ้านก้อจัดสรร ซึ่งในการจัดการเรียนการสอนจัดให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ผู้วิจัยจึงเลือกผู้มีส่วนร่วม ดังนี้

1) คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนบ้านก้อจัดสรร จำนวน 9 คน เป็นตัวแทนของประชาชนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในเขตชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในชุมชน มีบทบาทและหน้าที่ในการกำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษาอันเนื่องมาจากเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 ต้องการให้ประชาชนซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาร่วมกับผู้บริหารสถานศึกษา ครู บุคลากรทางการศึกษา อย่างแท้จริงในลักษณะเป็นเจ้าของหรือหุ้นส่วนของสถานศึกษา

2) คณะครูช่วงชั้นที่ 2 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 ของโรงเรียนบ้านก้อจัดสรร จำนวน 3 คน เป็นตัวแทนของโรงเรียนที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา สร้างและทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นวิชิชนคนเหนือเขื่อน

3) ผู้ที่มีประสบการณ์ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนตำบลก้อ จำนวน 5 คน ได้แก่ 1) หัวหน้าอุทยานแห่งชาติแม่ปิง หน่วยน้ำตกก้อหลวง 2) ชาวบ้านชุมชนแพ 3) ชาวบ้านชุมชนบ้านก้อจอก 4) ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 และ 5) เจ้าหน้าที่ศูนย์วิสาหกิจชุมชนพัฒนาอาชีพผู้สูงอายุบ้านก้อทุ่ง ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสอบถามจากผู้นำชุมชนร่วมกับการใช้แบบสอบถามประวัติบุคคลต่าง ๆ ซึ่งผู้นำชุมชนเป็นบุคคลที่มีความคุ้นเคยและรู้จักบุคคลต่างๆในชุมชนเป็นอย่างดี พร้อมทั้งร่วมพิจารณาถึงความเหมาะสมของผู้ร่วมจัดทำหลักสูตร บุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับชุมชนโดยการเลือกแบบเจาะจง

2. การทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นวิชิชนคนเหนือเขื่อน ประกอบด้วย นักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 ของโรงเรียนบ้านก้อจัดสรร

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนี้ได้ดำเนินงาน แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 Pre-PAR และขั้นที่ 2 PAR ดังนี้
ขั้นที่ 1 Pre-PAR คือระยะช่วงก่อนการวิจัย เป็นระยะศึกษาเอกสารและงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

- 1) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542
- 2) หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551
- 3) หลักสูตรท้องถิ่น
- 4) หลักการ/ทฤษฎี ที่จะนำมาใช้ในการทำวิจัย
 - แนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-based Learning)
 - แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR)

การลงพื้นที่เก็บข้อมูลเบื้องต้นในแต่ละพื้นที่วิจัย ได้แก่ 1) โรงเรียนบ้านก้อจัดสรร อำเภอสี จังหวัดลำพูน และ 2) ชุมชนตำบลก้อ อำเภอสี จังหวัดลำพูน ประกอบด้วย 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านก้อทุ่ง บ้านก้อหนอง บ้านก้อจอก บ้านก้อท่า และชุมชนแพ

ขั้นที่ 2 PAR คือระยะการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นและทดลองใช้ ได้แก่

1.1 การสร้างหลักสูตรท้องถิ่นวิชิชนคนเหนือเขื่อน

1.1.1 การใช้แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม ในการสนทนากลุ่ม (focus group) ร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนบ้านก้อจัดสรร จำนวน 9 คน และคณะครูช่วงชั้นที่ 2 ระดับชั้น

ประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 ของโรงเรียนบ้านก้อจัดสรร จำนวน 3 คน และผู้ที่มีประสบการณ์ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนตำบลก้อ จำนวน 5 คน เป็นแบบบันทึกการสนทนากลุ่มเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยมีประเด็นที่ใช้ในการสนทนา คือ จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาของสถานศึกษา วัตถุประสงค์ของหลักสูตร เนื้อหาสาระของหลักสูตร รูปแบบของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้และสื่อประกอบการสอน การวัดและประเมินผล ข้อเสนอแนะอื่นๆ เพื่อที่จะนำมาสร้างหลักสูตรท้องถิ่น

1.1.2 การใช้แบบบันทึกการสำรวจชุมชน โดยมีประเด็นในการสำรวจดังนี้ สถานที่ตั้งและประวัติความเป็นมา วัฒนธรรมประเพณี การประกอบอาชีพ ทรัพยากรท้องถิ่น ทูทางสังคมหรือสถานที่สำคัญในชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นและปัญหาภายในชุมชน ซึ่งแหล่งข้อมูลได้จากปราชญ์ชาวบ้านและชาวบ้านในชุมชน เพื่อนำข้อมูลไปประกอบการทำวิจัยในการสร้างเนื้อหาสาระของหลักสูตรท้องถิ่น

1.1.3 การใช้แบบบันทึกการประชุม ในการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนบ้านก้อจัดสรร เพื่อชี้แจงการทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นวิถิชนคนเหนือเขื่อนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา และให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้รับรู้ เข้าใจ และมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นนี้

1.1.4 การใช้แบบสำรวจศักยภาพและทุนทางสังคมในพื้นที่เทศบาลตำบลก้อ มีประเด็นสำคัญดังนี้ ทุนระดับบุคคล (แกนนำ คนเก่ง คนดี นักปราชญ์) ทุนระดับกลุ่มองค์กร ทุนหน่วยงานและแหล่งประโยชน์ ทุนระดับหมู่บ้าน ทุนระดับตำบล ทุนระดับเครือข่าย เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการประกอบการทำวิจัยในการหาปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนในด้านต่าง ๆ มาเป็นวิทยากรในการสอนให้กับนักเรียน และนำแหล่งทุนทางสังคม ทรัพยากรภายในชุมชนมาเป็นแหล่งเรียนรู้ในการจัดการเรียนการสอนได้

1.2 การทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นวิถิชนคนเหนือเขื่อน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1) ติดต่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยทำหนังสือจากคณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ถึงผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านก้อจัดสรร เพื่อขอความร่วมมือในการทดลองใช้เครื่องมือและเก็บรวบรวมข้อมูล

2) การสร้างหลักสูตรท้องถิ่นโดยการสนทนากลุ่มร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนบ้านก้อจัดสรร จำนวน 9 คนและคณะครูช่วงชั้นที่ 2 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 จำนวน 3 คน และผู้ที่มีประสบการณ์ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนตำบลก้อ จำนวน 5 คนโดยใช้แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม แบบบันทึกการสำรวจชุมชน แบบบันทึกการประชุม แบบสำรวจศักยภาพและทุนทางสังคมในพื้นที่เทศบาลตำบลก้อ ข้อมูลสภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานของตำบลก้อ สถานที่ที่ใช้ศึกษา ได้แก่ ชุมชนตำบลก้อ ประกอบด้วย 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านก้อทุ่ง บ้านก้อหนอง บ้านก้อจอก บ้านก้อท่า ชุมชนแพ เพื่อนำมาวิเคราะห์จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น จากนั้นนำหลักสูตรที่สร้างขึ้นไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขก่อนที่จะไปใช้จริง

3) การทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นกับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 ของโรงเรียนบ้านก้อจัดสรร ประเมินผลกระบวนการคิดของผู้เรียนตามสภาพจริงโดยใช้ผลงานนักเรียน บันทึกหลังการสอนของครู แบบสังเกตพฤติกรรมนักเรียน

วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร ได้แก่ 1) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 2) หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 3) หลักสูตรท้องถิ่น 4) หลักการ/ทฤษฎี ที่จะนำมาใช้ในการทำวิจัย คือ แนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-based Learning) แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) 5) ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียนบ้านก้อจัดสรร และ 6) ประวัติศาสตร์ของชุมชนตำบลก้อ ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหาแล้วนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการบรรยาย

2. การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากกระบวนการ PAR ในการสร้างหลักสูตรท้องถิ่น มีดังนี้

1) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการลงพื้นที่ศึกษาบริบทชุมชน วิถีชีวิตของชุมชน ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความเชื่อมโยง ความสัมพันธ์ และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้และนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการบรรยาย

2) การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 9 คนและคณะครูช่วงชั้นที่ 2 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 ของโรงเรียนบ้านก้อจัดสรร จำนวน 3 คน และผู้ที่มีประสบการณ์ มีความรู้เกี่ยวกับชุมชนตำบลก้อ จำนวน 5 คน ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้และนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการบรรยาย

3. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่น กับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 ของโรงเรียนบ้านก้อจัดสรร จากประเมินผลกระบวนการคิดของผู้เรียนตามสภาพจริงโดยใช้ผลงานนักเรียน เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ และข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มร่วมกับคณะครูและนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 ของโรงเรียนบ้านก้อจัดสรร โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ สร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้และนำเสนอผลในลักษณะของการบรรยาย

สรุปผลการวิจัย

1. การสร้างหลักสูตรท้องถิ่นวิถีชนคนเหนือเขื่อนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

ซึ่งได้ดำเนินงานผ่านกระบวนการทำงาน PAR ใน 2 ขั้นตอน

ขั้นที่ 1 Pre-PAR เป็นระยะช่วงก่อนการวิจัย การศึกษาเอกสารและงานที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การสร้างหลักสูตรท้องถิ่นถือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้างความยั่งยืนของชุมชน หลักสูตรท้องถิ่นมีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ได้จริง เนื่องจากมีเนื้อหาที่เป็นเรื่องราวเกี่ยวข้องกับตนเองโดยตรง นักเรียนจึงอยากรู้เพราะเป็นเรื่องใกล้ตัว ที่สามารถนำความรู้ไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันในวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง นอกจากนี้การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานยังช่วยเพิ่มบทบาทให้กับชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอนเป็นการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ สร้างความรู้ด้วยตนเอง อีกทั้งผู้เรียนได้เกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าในบ้านเกิด สามารถช่วยให้ชุมชนพัฒนาตนเองได้ ผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลเบื้องต้นของแต่ละพื้นที่วิจัย โดยใช้แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม แบบสำรวจชุมชน แบบสำรวจศักยภาพและทุนทางสังคมในพื้นที่เทศบาลตำบลก้อ ได้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชนแพ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ อาชีพ แหล่งท่องเที่ยว ทรัพยากรในท้องถิ่นและปัญหาที่พบในชุมชนแพ ประวัติความเป็นมาของชุมชนตำบลก้อ การผลิตถิ่นและการย้ายถิ่นฐาน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ อาชีพ แหล่งท่องเที่ยว ทรัพยากรในท้องถิ่นและปัญหาที่พบในชุมชนตำบลก้อ งานหัตถกรรมในชุมชน การทอผ้า การปลูกฝ้าย การแปรรูปผลไม้ในท้องถิ่น การแปรรูปอาหาร ปศุสัตว์ในตำบลก้อ สถานการณ์ที่ท่องเที่ยวในชุมชน สิ่งแวดล้อมในชุมชน การทำฝาย เสวียนใบไม้ ไฟป่า การทำแนวกันไฟและปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนในมิติทางสิ่งแวดล้อม ซึ่งถูกนำมาใช้ประกอบการวิจัยในการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นวิถีชนคนเหนือเขื่อน

ขั้นที่ 2 ของ PAR เป็นระยะการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นวิถีชนคนเหนือเขื่อนและทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นวิถีชนคนเหนือเขื่อน ผู้วิจัยสนทนากลุ่มร่วมกับคณะครูช่วงชั้นที่ 2 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 จำนวน 3 คน โดยคณะครูได้ให้ความร่วมมือในการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นวิถีชนคนเหนือเขื่อนเป็นอย่างดี ทำให้ได้แนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและกรอบหลักสูตรท้องถิ่น แต่พบปัญหาคือ ระหว่างการสนทนากลุ่มมีการใช้อำนาจนำของครูผู้ชายท่านหนึ่งได้ทำการพูดขึ้น่า ชักจูง แสดงความคิดเห็น ทศนคติ โน้มน้าวเพื่อให้ครูท่านอื่นเป็นไปในทิศทางตามที่ต้องการโดยปราศจากการต่อต้าน ทำให้ครูท่านอื่นไม่กล้าแสดงความคิดเห็นหรือตอบ

คำถามระหว่างสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยจึงแก้ปัญหาโดยใช้การสานเสวนาซึ่งเป็นการสื่อสารปฏิสัมพันธ์ที่ทุกคนมีความรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของปัญหาร่วมกัน ยอมรับว่าบุคคลแต่ละคนมีประสบการณ์มุมมองที่แตกต่างกัน เพื่อเปิดใจกว้างในการเรียนรู้ พยายามที่จะเข้าใจผู้อื่น มุ่งสอบถาม สืบค้นหาและพร้อมที่จะเกิดมุมมองใหม่ ๆ เป็นการลดความไม่เข้าใจและส่งเสริมสร้างความปรารถนาดีต่อกัน ทำให้คณะครูได้เริ่มปรับเปลี่ยนแนวความคิดของตนเองมากขึ้น รับฟังซึ่งกันและกัน การเปิดโอกาสให้มีการฟังอย่างลึกซึ้ง เป็นการฟังเพื่อเข้าใจความหมาย ทุกคนในกลุ่มมีโอกาสพูดสิ่งที่อยากพูดโดยมีผู้อื่นร่วมตั้งใจฟังอย่างลึกซึ้ง จนสามารถร่วมกันจัดทำโครงสร้างหลักสูตรท้องถิ่นได้สำเร็จ

จากการรวบรวมข้อมูลดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยและคณะครูช่วงชั้นที่ 2 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 สามารถกำหนดโครงสร้างหลักสูตรท้องถิ่นวิชิชนคนเหนือเขื่อนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มี 3 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ 1) ก่อนจะเป็นก้อ 2) ประเพณี วัฒนธรรมตำบลก้อ 3) อาชีพคนบ้านก้อ รวมเวลาเรียน 40 ชั่วโมง/ปีการศึกษา โครงสร้างหลักสูตรท้องถิ่นวิชิชนคนเหนือเขื่อนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มี 2 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ 1) แหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่น 2) ปัญหาที่พบในท้องถิ่น รวมเวลาเรียน 40 ชั่วโมง/ปีการศึกษา โครงสร้างหลักสูตรท้องถิ่นวิชิชนคนเหนือเขื่อนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มี 2 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ 1) การพัฒนาท้องถิ่น 2) การสร้างผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรในท้องถิ่น รวมเวลาเรียน 40 ชั่วโมง/ปีการศึกษา ซึ่งจะทำให้การจัดการเรียนการสอนโดยใช้กิจกรรมเน้นการคิดเชิงวิพากษ์ ในคาบกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ (วิชิชนคนบ้านก้อ)

การทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นวิชิชนคนเหนือเขื่อน ผู้วิจัยได้นำหลักสูตรท้องถิ่นวิชิชนคนเหนือเขื่อนที่สร้างขึ้นไปทดลองใช้กับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 ประเมินผลกระบวนการคิดของผู้เรียนตามสภาพจริงโดยใช้ผลงานนักเรียน เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นกับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 ดังนี้

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 8 ชั่วโมง สอนโดยครู คศ.3 ครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ก่อนจะเป็นก้อ เรื่อง ประวัติศาสตร์บ้านก้อ นักเรียนจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของบ้านก้อ การย้ายถิ่นฐาน จำนวน 4 ชั่วโมง

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ก่อนจะเป็นก้อ เรื่อง ภูมิประเทศบ้านก้อ นักเรียนจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับลักษณะทางภูมิศาสตร์ของบ้านก้อ อาณาเขตติดต่อบ้านก้อ ฝายชัยในหุบเขาบ้านก้อ จำนวน 4 ชั่วโมง

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 8 ชั่วโมง สอนโดยครู คศ.2 ครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 แหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่น เรื่อง แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ นักเรียนจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับ สถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่สำคัญของชุมชนตำบลก้อ ได้แก่ วัดพระธาตุแก่งสร้อย ถ้ำยางวี วัดในชุมชนตำบลก้อ ได้แก่ วัดก้อทุ่ง วัดก้อยีน วัดก้อท่า และวัดโพธิธรรมามาราม

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 4 ชั่วโมง สอนโดยครู คศ.1 ครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 การพัฒนาท้องถิ่น เรื่อง การพัฒนาด้านอาชีพ นักเรียนจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับ อารยเกษตรจากการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นกับนักเรียนผลปรากฏว่า นักเรียนให้ความสนใจกับการจัดการเรียนการสอนเพราะเนื้อหาที่เรียนเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวของนักเรียน มีสื่อการเรียนรู้ที่มีความหลากหลาย กิจกรรมการเรียนรู้เน้นการลงมือปฏิบัติและให้นักเรียนได้ฝึกการคิดเชิงวิพากษ์ และนักเรียนมีความภาคภูมิใจในผลงานของตนเอง โดยรวมนักเรียนให้ความร่วมมือในการลงมือปฏิบัติทำกิจกรรมการเรียนรู้เป็นอย่างดี

2. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นวิชิชนคนเหนือเขื่อน

งานวิจัยการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนี้เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนผ่านกระบวนการ PAR เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนให้เข้ามามีบทบาทในการศึกษามากขึ้น

ข้อค้นพบ คือ เดิมบทบาทของชุมชนตำบลก้อต่อการจัดการศึกษาในโรงเรียนนั้นขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเฉพาะในการบริหารการจัดการศึกษา ทางโรงเรียนได้รับความร่วมมือน้อยจากคณะกรรมการสถานศึกษารวมถึงประชาชนในตำบลก้อและผู้ปกครอง ซึ่งการเข้ามามีมีส่วนร่วมของประชาชนและผู้ปกครองจะปรากฏอยู่บ้างในรูปของ

การช่วยเหลือแรงงานและทุนทรัพย์มากกว่าการร่วมคิด การร่วมตัดสินใจหรือการติดตามผลในด้านการจัดการศึกษา เนื่องจากจากชุมชนขาดความมั่นใจและขาดความเชื่อมั่นเพราะมองว่าตัวเองเป็นผู้ที่มีการศึกษาน้อย จึงต้องการให้ความรับผิดชอบในการจัดการเรียนการสอนทั้งหมดเป็นบทบาทหน้าที่ของครูและโรงเรียน จึงถือได้ว่าเป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนแบบชายขอบ (Marginal participation) ตามแนวคิดของ (ศิริกาญจน์ โกสุมภ์, 2542) เป็นลักษณะการร่วมมือหรือการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างโรงเรียน และชุมชน จึงมีข้อจำกัดทำให้การมีส่วนร่วมไม่เต็มที่ ข้อจำกัดนี้อาจเกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันสองฝ่ายนี้ฝ่ายหนึ่งรู้สึกว่าคุณเองด้อยอำนาจกว่าหรือมีทรัพยากรเชิงอำนาจน้อยจึงทำให้ไม่ปรารถนาเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่

เมื่อผู้วิจัยได้เริ่มพัฒนาหลักสูตรโดยใช้แนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานและแนวคิด PAR เพื่อให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการเสนอแนะทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนี้ กระบวนการ PAR ให้ได้มาซึ่ง 1) เป้าหมายของหลักสูตรท้องถิ่น 2) หลักการเรียนรู้ตามพัฒนาการของผู้เรียน 3) ความคาดหวังต่อผู้เรียน 4) กรอบหลักสูตรท้องถิ่น 5) โครงสร้างหลักสูตรท้องถิ่น โดยผู้ร่วมพัฒนาหลักสูตรเห็นตรงกันว่าควรมีหลักสูตรท้องถิ่น จึงให้ความร่วมมือในการเสนอแนะทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามประเด็นที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ ทำให้ได้ข้อมูลในการสร้างหลักสูตรที่มีความหลากหลายและเป็นประโยชน์ การเปลี่ยนแปลงที่ปรากฏจากการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชนซึ่งพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น กล่าวคือมีการขยายรูปแบบเป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนแบบเป็นบางส่วน (Partial participation) เป็นการเข้ามาเกี่ยวข้องของประชาชนในชุมชน หรือกิจกรรมการศึกษาในระดับความเข้มข้นมากกว่าแบบชายขอบ ตามแนวคิดของ (ศิริกาญจน์ โกสุมภ์, 2542) การมีส่วนร่วมแบบบางส่วนนี้จะมีลักษณะที่มีส่วนร่วมแบบร่วมริเริ่มงาน เห็นได้จากการที่กลุ่มของคณะกรรมการโรงเรียนได้แสดงความคิดเห็นทางด้านการจัดการศึกษาภายในโรงเรียนและร่วมตัดสินใจในเรื่องของการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น อย่างไรก็ตามยังอาจไม่สามารถเปลี่ยนแปลงการดำเนินการได้ทั้งหมดก็ตาม เพราะยังถือว่าการคิดริเริ่มกิจกรรมต่าง ๆ ควรเริ่มต้นจากฝ่ายโรงเรียน

หลังจากที่ผู้วิจัยได้จัดทำการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นวิธีชนคนเหนือเขื่อน โรงเรียนบ้านก้อจัดสรรได้เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนมากขึ้น เช่น ให้ชุมชนสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันกับโรงเรียน วิสัยทัศน์ของโรงเรียนคือ มุ่งจัดการศึกษาให้นักเรียนตามหลักสูตรสถานศึกษาเน้นการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้สูงขึ้น พัฒนานักเรียนให้มีความรู้คู่คุณธรรม พัฒนาครูบุคลากรก้าวทันเทคโนโลยีและความเปลี่ยนแปลงสู่ครูมืออาชีพ โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทำให้ชุมชนตำบลก้อมีบทบาทต่อการจัดการศึกษาในโรงเรียนบ้านก้อจัดสรรมากขึ้น ผู้วิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนตำบลก้อผ่านการสานเสวนาในการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาเป็นแนวทางสร้างประโยชน์ให้ทั้งสองฝ่าย โดยที่ทุกฝ่ายจะมีความเข้าใจซึ่งกันและกันมากขึ้น สามารถปฏิบัติงานร่วมกันอย่างราบรื่น ซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีกับทุกฝ่าย เช่น จัดให้มีการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึง จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนได้มีการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น แต่ยังไม่ถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนแบบสมบูรณ์ (Full participation) ตามแนวคิดของ (ศิริกาญจน์ โกสุมภ์, 2542) ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยทั้งสองฝ่ายร่วมกันอย่างเข้มข้นและเท่าเทียมกัน ต่างฝ่ายต่างมีอิทธิพลต่อกิจกรรมร่วมกันทุกฝ่ายมีส่วนร่วมได้เต็มที่ เป็นการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้นำหลักในชุมชน เช่น เจ้าอาวาส ผู้บริหารโรงเรียน ประธานคณะกรรมการโรงเรียน เป็นกลุ่มที่มีบทบาทอันที่จะขึ้นทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชน เป็นแบบแผนของการมีส่วนร่วม และมีอำนาจในการตัดสินใจอย่างเต็มที่ กลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นผู้มีอิทธิพลเพราะมีทรัพยากรทางอำนาจ ทำให้มีบทบาทตามหน้าที่ที่เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน จะเป็นผู้นำในการริเริ่ม ผู้คิดงาน ร่วมดำเนินการร่วมสนับสนุนร่วมงาน ร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมจริงจังทุกขั้นตอนและมีอำนาจในการตัดสินใจได้มากที่สุด อาจเนื่องมาจากชุมชนยังขาดความมั่นใจและขาดความเชื่อมั่นในตนเอง และไม่มีเวลา กลุ่มผู้นำหลักในชุมชนจึงยังไม่มีอำนาจหรือบทบาทจริงจึงในการตัดสินใจอย่างเต็มที่

อภิปรายผล

การอภิปรายผลการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้หลักสูตรท้องถิ่นวิชนคนเหนือเขื่อน จากการที่ผู้วิจัยได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นวิชนคนเหนือเขื่อนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาส่วนร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษาโรงเรียนบ้านก้อจัดสรร คณะครูช่วงชั้นที่ 2 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 และผู้ที่มีประสบการณ์มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนตำบลก้อ ขึ้นมาแล้วได้นำหลักสูตรท้องถิ่นที่สร้างขึ้นไปทดลองใช้กับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 โดยได้ทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นวิชนคนเหนือเขื่อน กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในหน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ก่อนจะเป็นก้อ เรื่องประวัติศาสตร์บ้านก้อ และภูมิประเทศบ้านก้อ ดำเนินการสอนโดยครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากข้อมูลพบว่า นักเรียนให้ความสนใจและมีความกระตือรือร้นกับการจัดการเรียน การสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพราะเนื้อหาที่เรียนเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวของนักเรียนมาก เริ่มจากการเรียนรู้ประวัติความเป็นมาในท้องถิ่นของตนเอง จากนั้นมีการเชื่อมโยงต่อไปถึงลักษณะทางภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตของชาวบ้านผ่านฝายชัยภักดิ์ในหุบเขาก้อ ผลกระทบที่ได้รับจากการใช้ชีวิตอยู่ภายในชุมชนแห่งนี้ สอดคล้องกับ (ประเวศ วะสี, 2555) ที่กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐานให้ความสำคัญกับการสร้างความเข้มแข็งที่ฐานราก รวมถึงเรื่องทรัพยากรในท้องถิ่นของตนเอง ในแผนการจัดการเรียนรู้มีการใช้สื่อการเรียนรู้ที่มีความหลากหลายและน่าสนใจ กิจกรรมการเรียนรู้เป็นกิจกรรมเน้นให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติทั้งกิจกรรมกลุ่มและการฝึกให้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ให้นักเรียนได้ฝึกการคิดเชิงวิพากษ์ นักเรียนมีความภาคภูมิใจในผลงานของตนเอง ออกมานำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน แต่ในช่วงแรกพบปัญหานักเรียนไม่กล้าตอบคำถาม ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นในเนื้อหาที่ได้เรียนรู้ ไม่กล้าสะท้อนคิดในบทเรียน เนื่องจากกลัวว่าการตอบคำถามจะผิด ครูผู้สอนจึงได้อธิบายให้เหตุผลว่าในการจัดการเรียนการสอนปัจจุบันไม่ได้จัดการเรียนการสอนการคิดเชิงวิพากษ์แต่ยังเน้นการสอนโดยการอธิบายให้ความรู้มากกว่า ครูจึงอธิบายให้นักเรียนเข้าใจถึงวิธีการเรียนรู้ที่เน้นการคิดเชิงวิพากษ์ นักเรียนจึงค่อยๆเริ่มที่จะกล้าตอบคำถามและแสดงความคิดเห็นกันมากขึ้น จากการวัดและประเมินผลสังเกตพฤติกรรมการทำงาน การตอบคำถาม การมีส่วนร่วมในการอภิปรายและประเมินผลงานของนักเรียนตามสภาพจริง โดยรวมเป็นแผนการจัดการเรียนรู้ที่สามารถนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนได้รู้จักและเข้าใจท้องถิ่นของตนเองได้เป็นอย่างดี ดังนั้นในอนาคตครูผู้สอนควรจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดการเรียนรู้โดยผ่านการคิดเชิงวิพากษ์เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงออกทางความคิดได้อย่างหลากหลายเพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างเต็มตามศักยภาพ

สำหรับการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในหน่วยการเรียนรู้ที่ 1 แหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่น เรื่อง แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ดำเนินการสอนโดย ครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 บันทึกหลังแผนการจัดการเรียนรู้ของผู้สอนพบว่า นักเรียนให้ความสนใจกับการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพราะเนื้อหาที่เรียนเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวของนักเรียนแต่สามารถสร้างความแปลกใหม่ให้กับนักเรียนได้ เพราะกิจกรรมการเรียนรู้เน้นการลงมือปฏิบัติและการฝึกคิดเชิงวิพากษ์มากขึ้น ทำให้นักเรียนทุกคนได้ทดลองค้นคว้าหาข้อมูล หาความรู้ด้วยตนเอง สรุปลงความรู้ของตนเองและนำเสนอผลงานของอย่างภาคภูมิใจ มีสื่อการเรียนรู้ที่มีความหลากหลายอย่างใดก็ตามยังพบปัญหาคือ เนื้อหาที่นักเรียนได้เรียนขาดความต่อเนื่องเพราะนักเรียนไม่ได้เริ่มเรียนตั้งแต่พื้นฐานในเรื่องของประวัติความเป็นมาของชุมชนก้อ ลักษณะภูมิประเทศของชุมชนตำบลก้อ นักเรียนบางคนไม่เข้าใจในเนื้อหาที่ต้องเรียนรู้ในระดับชั้นนี้ ครูผู้สอนจึงปรับโดยการอธิบายเพิ่มเติม โดยรวมนักเรียนให้ความสนใจและร่วมมือในการทำกิจกรรมการเรียนรู้เป็นอย่างดีสามารถทำงานที่ได้รับมอบหมายสำเร็จ ดังนั้นในอนาคตการจัดการเรียนการสอนควรเริ่มจากเนื้อหาสาระพื้นฐานเพื่อให้นักเรียนมีองค์ความรู้เดิมที่สามารถนำมาต่อยอดในการเรียนรู้ต่อไปได้

ต่อมาในการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่น กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในหน่วยการเรียนรู้ที่ 1 การพัฒนาท้องถิ่น เรื่อง การพัฒนาด้านอาชีพ ดำเนินการสอนโดยครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 บันทึกหลังแผนการจัดการเรียนรู้ของผู้สอนพบว่า นักเรียนสนใจและให้ความร่วมมือในแต่ละกิจกรรมการเรียนรู้เป็นอย่างดี เพราะเป็นกิจกรรมที่

ได้ลงมือปฏิบัติมีความสุขในการทำงาน และภาคภูมิใจในผลงานของตนเอง อีกทั้งยังสามารถสร้างรายได้ระหว่างเรียน ได้อีกด้วย อย่างไรก็ตามสิ่งที่นักเรียนอยากให้เพิ่มเติมคือการทดลองทำกิจกรรมอื่นๆ เช่น การเลี้ยง ปลาตก การเลี้ยงกบ การเลี้ยงไก่ไข่ เป็นต้น เน้นการจัดการเรียนรู้นอกห้องเรียน ในส่วนของปัญหาที่พบคือ เนื้อหาที่นักเรียนได้เรียนขาดความต่อเนื่องเพราะนักเรียนไม่ได้เริ่มเรียนตั้งแต่พื้นฐานในเรื่องของทรัพยากรในห้องถิ่น ทำให้ขาดการต่อยอดในการพัฒนาความรู้ ครูผู้สอนจึงปรับโดยการอธิบายเพิ่มเติม โดยรวมนักเรียนให้ความร่วมมือในการลงมือปฏิบัติทำกิจกรรมการเรียนรู้เป็นอย่างดี ดังนั้นในอนาคตการจัดการเรียนการสอนควรเริ่มจากเนื้อหาสาระพื้นฐานเพื่อให้นักเรียนมีความรู้ที่สามารถนำมาใช้ในการเรียนรู้ในระดับต่อไปได้

จากการสนทนากลุ่มร่วมกับคณะครูและนักเรียน หลังจากการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นวิถีชนคนเหนือเขื่อน พบว่า ครูได้กล่าวสรุปว่าเป็นแผนการจัดการเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ในการสอนได้จริง เป็นเนื้อหาสาระที่ผู้เรียนควรเรียนรู้เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวันในห้องถิ่นของตนเองได้ ในส่วนของข้อเสนอเพื่อปรับปรุงที่สำคัญ ได้แก่ 1) ด้านเนื้อหา ควรปรับความยากง่ายของเนื้อหาให้เข้ากับการเรียนรู้ของแต่ละระดับชั้นเรียน 2) ด้านแนวทางการจัดการเรียนการสอน ควรเน้นการจัดการเรียนรู้นอกห้องเรียนเป็นหลักให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ได้ลงมือปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ได้เต็มตามศักยภาพของผู้เรียน 3) ด้านสื่อการสอน ควรเป็นสื่อของจริงหรือการสำรวจออกนอกพื้นที่มากกว่าการดูวิดีโอในชั้นเรียน 4) ด้านการเตรียมความพร้อมของครูและวิทยากร ควรมีการอบรมให้ความรู้แก่ครูและวิทยากรในเรื่องการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานผ่านการคิดเชิงวิพากษ์เพื่อให้เป็นไปตามแผนการจัดการเรียนรู้ และ 5) ด้านการวัดและประเมินผล ควรวัดประเมินผลด้วยวิธีการหลากหลายตามสภาพจริงโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของนักเรียนด้วย หลังจากการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นทำให้เห็นถึงความร่วมมือของคณะครูในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นวิถีชนคนเหนือเขื่อนเป็นอย่างดี อีกทั้งยังได้นำข้อมูลที่ได้รับจากคณะครูและนักเรียนมาปรับในหลักสูตรท้องถิ่นวิถีชนคนเหนือเขื่อนให้ดีขึ้น

การอภิปรายผลการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนผ่านกระบวนการ PAR พบว่า โรงเรียนบ้านก้อจัดสรรได้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนี้ต้องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้ครอบคลุมในทุกระดับชั้นต่อไป เพราะจะทำให้ผู้เรียนทุกคนได้รู้จักท้องถิ่นของตนเอง เกิดความรักความผูกพัน เข้าใจ มีความตระหนักในการร่วมอนุรักษ์ สืบสานวัฒนธรรม ภูมิปัญญาในท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไปและสามารถนำความรู้ไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันของตนเองได้ และเห็นความสำคัญของชุมชนในด้านของความพร้อมในทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรคน เพื่อส่งเสริมและพร้อมสนับสนุนการจัดการศึกษา โดยหลังจากนี้หลักสูตรท้องถิ่นได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทางโรงเรียนจึงได้ประกาศให้ใช้หลักสูตรท้องถิ่นวิถีชนคนเหนือเขื่อน โรงเรียนได้เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนจากการประชุมคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในการหาแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นการจัดการและการบริหารหลักสูตรที่เป็นไปตามแนวคิดและหลักการที่ชาวบ้านในห้องถิ่นให้ความสำคัญและเห็นว่าเป็นความจำเป็น มีการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนมากขึ้น โดยเพิ่มบทบาทให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน

ข้อเสนอแนะ

- 1) ควรมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกับโรงเรียนในพื้นที่อื่นหรือบริบทเชิงพื้นที่ที่มีความหลากหลาย เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่ต่อยอดนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้
- 2) ควรมีการส่งเสริมการจัดทำเอกสารเพื่อเป็นฐานข้อมูลประวัติศาสตร์อิเล็กทรอนิกส์และสร้างสื่อการเรียนรู้ในชุมชน เพื่อให้เกิดฐานข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้

บรรณานุกรม

- ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. (2539). การพัฒนาหลักสูตร:หลักการและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: อลีน.
- ทัศนีย์ หนูกิจ. (2558). การจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาโดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อเสริมสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนโรงเรียนลำปางกัลยาณี. (ปริญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษา วิชาเอกสังคมศึกษา). เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นงเยาว์ เนาวรัตน์. (2562). เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรพหุวัฒนธรรมศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยในพื้นที่ชายขอบ (รายงานวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- ประเวศ วะสี. (2555). จุดเปลี่ยนมหาวิทยาลัยไทย-จุดเปลี่ยนประเทศไทย. โฟสต์ทูเดย์, 10(3463), 2
- พอฤทัย ไกรเดชวัลลภ. (2557). เยือนอารยธรรม เมืองโบราณ ดินแดนในหุบเขา. ลำพูน: หสม.ณัฐผลการพิมพ์.
- พิสิษฐ์ นาสี. (2564). แนวคิดเรื่องเสียงและการเปล่งเสียงเพื่อเสริมพลังอำนาจผู้เรียน. ศึกษาศาสตร์สาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 5(5), 92-103.
- พิสิษฐ์ นาสี. (2564). การพัฒนาหลักสูตรพหุวัฒนธรรมศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยในพื้นที่ชายขอบ. วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 49(1), 1-19.
- ไพศาล สุวรรณน้อย. (2559). การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-based Learning:PBL). เอกสารประกอบการบรรยายโครงการพัฒนาการเรียนการสอน สถาบันพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. สืบค้น 24 มิถุนายน 2566, จาก <https://ph.kku.ac.th/file/km/pbl-he-58-1.pdf>.
- วิไลภรณ์ ฤทธิคุปต์. (2561). การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน:กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพของครูในศตวรรษที่ 21. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, 11(3), 179-191.
- สุปรียา ฝั่ล้อม. (2562). รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเมืองเป็นฐานเพื่อส่งเสริมความสามารถในการจัดการสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. วารสารเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2(5), 96-111.
- ศิริกาญจน์โกสมภ. (2542). การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนเพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (ปริญยานพนธ์ดุขย์บัณฑิตสาขาพัฒนศึกษาศาสตร์) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ออมสิน จตุพร, อมรัตน์ วัฒนาธร. (2014). หลักสูตรท้องถิ่น: วาทกรรมว่าด้วย “หลักสูตร” และแนวโน้มการวิจัยด้านหลักสูตร จากมุมมองเชิงวิพากษ์และหลังสมัยใหม่. Journal of Education and Innovation, 16(3), 200–213. Retrieved from https://so06.tcithaijo.org/index.php/edujournal_nu/article/view/19133
- ออมสิน จตุพร. (2562). การเมืองเชิงวัฒนธรรมในหลักสูตรท้องถิ่น:บทเสนอว่าด้วยศาสตร์การศึกษาท้องถิ่นชนบทเชิงวิพากษ์. วารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน, 10(1), 92-118
- อัญชลี ธรรมะวิสิฏ. (2552). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น.[เว็บไซต์]. สืบค้น 20 มิถุนายน 2566, จาก https://panchalee.wordpress.com/2009/04/10/local_curriculum/.
- อำพล เรืองศรี. (2555). หลักสูตรท้องถิ่น.[เว็บไซต์]. สืบค้น 20 มิถุนายน 2566, จาก <https://www.gotoknow.org/posts/164271>.
- อมาวลี อัมพันศิริรัตน์, พิมพ์มล วงศ์ไชยา. (2560). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม : ลักษณะสำคัญและการประยุกต์ใช้ในชุมชน. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 36(6), 192-202.
- Melaville Atelia Berg, Amy C., and Blank Martin J. (2006). Community-Based Learning: Engaging Students for Success and Citizenship. University of Nebraska at Omaha.
- Subedi Khim Raj. (2018). LOCAL CURRICULUM IN SCHOOLS IN NEPAL: A GAP BETWEEN POLICIES AND PRACTICES. International Journal of Interdisciplinary Studies, 6(1), 57-67.